

ABSTRAKT

Ve své disertační práci jsem na základě studia archivních pramenů, pramenných edic a příslušné odborné literatury podrobně analyzoval zahraniční politiku realizovanou rakouským ministerským předsedou Felixem knížetem Schwarzenbergem a s ní úzce související pokusy o realizaci plánu na sjednocení německých států se všemi zeměmi habsburské monarchie do útvaru označovaného jako „*říše 70 milionů*“ – tzv. „*Mittleuroopy*“.

Práce je rozdělena do pěti hlavních částí. První z nich shrnuje události, k nimž v letech 1815 – 1848 došlo ve vývoji tzv. německé otázky. Druhý oddíl je věnován nástupu knížete Schwarzenberga do úřadu ministerského předsedy, situaci v německé oblasti v první polovině roku 1849 a jednáním o možných způsobech vytvoření jednotného německého státu. Třetí část práce pojednává o Schwarzenbergově mimoněmecké politice. Pod tímto termínem se skrývá jednak problematika spojená s bojem proti uherským povstalcům a s jednáním o ruské intervenci a dopad těchto událostí na rakouskou zahraniční politiku, jednak vývoj v letech 1848 – 1849, k němuž došlo na Apeninském poloostrově. Jsou to především válka se Sardinským královstvím, následná mírová jednání a tzv. římská otázka, kde jako hlavní Schwarzenbergův protihráč vystupovala francouzská diplomacie. Závěrečné dva celky se opět soustředí zejména na dění v německých státech. Pozornost je zde věnována soupeření Rakouska s Erfurtskou unií, které vyvrcholilo podpisem tzv. olomoucké punktace a následnou konferencí německých panovníků v Drážďanech, která znamenala ztroskotání představ o sjednocení německých států a vedla k obnovení systému Německého spolku. Schwarzenbergova zahraniční politika je v průběhu celé práce začleněna do celoevropského kontextu.

Revoluční rok 1848 znamenal pro habsburskou monarchii ohrožení jak v oblasti vnitřní politiky, tak na zahraničněpolitickém poli. Tento fakt měl rozhodující vliv na působení Felixe knížete Schwarzenberga, který v listopadu zmíněného roku nastoupil do úřadu ministerského předsedy. Pro rakouskou zahraniční politiku považuji v tomto období za určující tři směry, kterým kníže věnoval svou hlavní pozornost. Na prvním místě je třeba jmenovat tzv. německou otázku. Opomenout však nelze ani boj proti uherské revoluci a rakouské aktivity na Apeninském poloostrově, které výrazným způsobem ovlivňovaly vývoj v německé oblasti.

Schwarzenbergovo působení v čele vídeňské vlády lze charakterizovat především jako snahu o zajištění jednoty a velmocenského postavení Rakouska. Zásadní hrozbu pro celistvost podunajské monarchie představovala snaha poslanců německého Národního shromáždění ve Frankfurtu nad Mohanem sjednotit německé státy do jednoho celku. Z rakouského hlediska byly nepřijatelné obě uvažované varianty, tedy maloněmecké i velkoněmecké řešení. Ministerský předseda Schwarzenberg v této souvislosti vystoupil s návrhem označovaným jako idea „Mitteleuropy“, který plně reflektoval rakouské zájmy. V prvních měsících vlády měl Schwarzenberg v úmyslu realizovat své záměry především ve spolupráci s Pruskem. Tato cesta se však s ohledem na snahy Berlína o posilování svého postavení v německé oblasti ukázala jako nepřijatelná. V průběhu roku 1849 se proto rakouský ministerský předseda přiklonil ke spolupráci se státy tzv. třetího Německa a svůj plán se pokusil uskutečnit na principu trialistického uspořádání, když navrhoval vytvořit spolek států složený z Rakouska, Pruska a tzv. „Westdeutschland“ zahrnujícího ostatní německé státy. Této názorové změně předcházely události roku 1849, které habsburské monarchii přinesly komplikace v jejích uherských a italských provinciích. Vídeň, zaneprázdněná řešením těchto problémů ohrožujících samotnou celistvost monarchie, musela na čas rezignovat na výkon aktivní politiky v rámci Německa a omezit se pouze na reakce na okamžitou situaci. Tento stav vedl k posílení vlivu Pruska, kde důvěrník krále Fridricha Viléma IV. generál Radowitz, zastávající ideu vytvoření maloněmeckého císařství v čele s Pruskem, začal realizovat své záměry. Výsledkem byl vznik Erfurtské unie ohrožující dosavadní postavení habsburské monarchie v německé oblasti.

Úspěchy v italském a uherském tažení poskytly Schwarzenbergovi a jeho ministrům prostor plně se věnovat obhajobě rakouských zájmů při řešení německé otázky. Rakousku se však zde již nepodařilo zcela obnovit své pozice, které v uplynulých měsících v souvislosti s řešením situace v Uhrách a Itálii ztratilo. Rakouský ministerský předseda si plně uvědomoval, že jediným skutečným protihráčem Rakouska v německé oblasti je Prusko. Tato skutečnost se odráží i ve vytrvalých pokusech obou států o nalezení společné řeči při řešení německé otázky. Projekt vytvoření velké střeoevropské říše měl vedle politického rovněž hospodářský rozměr. V této souvislosti sehrál hlavní roli rakouský ministr obchodu Karl Ludwig svobodný pán von Bruck. Realizaci jeho záměrů však vedle zahraničněpolitických aspektů bránila i nepříznivá

hospodářská situace habsburské monarchie a obavy rakouských průmyslníků z německé konkurence.

Napětí mezi Rakouskem a Pruskem stále rostlo. Řešení přinesla tzv. olomoucká punktace, dojednaná rakouským ministerským předsedou Schwarzenbergem a pruským ministrem zahraničí Manteuffelem na konci listopadu 1850. Přestože jsou tyto rozhovory a následná smlouva v historické literatuře někdy označovány termínem „olomoucké ponížení Pruska“, domnívám se, že dohoda z Olomouce byla jediným rozumným řešením situace. Ani Prusko, ani Rakousko se na konci roku 1850 nenacházely v postavení, které by jim dávalo jednoznačné vyhlídky na porážku svého soupeře. Podpisem olomoucké punktace dala vídeňská a berlínská diplomacie zřetelně najevo, že při hledání řešení německé otázky bude záležet především na názoru obou německých mocností. Následný vývoj, včetně jednání na konferenci německých panovníků v Drážďanech, která se uskutečnila v první polovině roku 1851, považuji za období návratu k politice prusko-rakouské protirevoluční spolupráce z přelomu let 1848 a 1849. Schwarzenbergova německá politika sice nevedla k posílení vlivu habsburské monarchie v Německu, Vídeň však dokázala uhájit svou pozici vedoucího státu v rámci Německého spolku.

V zahraničněpolitické oblasti je pro Rakousko ve sledovaném období charakteristická především závislost na postoji Ruska, které se přes počáteční odmítání rozhodlo nebránit v realizaci Schwarzenbergovy idey „Mitteleuropy“. Petrohrad však zároveň usiloval o sblížení s Pruskem. Jeho snaha vedla po skončení drážďanské konference k obnovení spolupráce těchto tří konzervativních mocností. Francie a Velká Británie Schwarzenbergovy plány na změny v německé oblasti rozhodně odmítaly. Zásahy ze strany Paříže však byly výrazně omezeny vlastními vnitropolitickými problémy. Rovněž vměšování se ze strany Velké Británie bylo limitováno jejími převážně mimoevropskými zájmy. Odlišná byla situace v italské otázce, kde byla Vídeň nucena postupovat tak, aby nezapříčinila zásah ze strany západoevropských velmocí. V případě boje s uherskými povstalci se Paříž i Londýn držely zpět.

Za hlavní cíl Schwarzenbergovy zahraniční politiky pokládám snahu o uchování jednoty habsburské monarchie včetně upevnění jejího velmocenského postavení v Evropě i v rámci Německa. Za zavádějící v této souvislosti považuji termín „říše sedmdesáti milionů“, neboť byla projektována na bázi starého Německého spolku a i v případě realizace Schwarzenbergových plánů směřujících k posílení ústřední moci tohoto útvaru

by se stále jednalo o pouhý spolek států závislý na vůli jeho členů. Hovořit v tomto ohledu o „říši“ proto pokládám za značně nadnesené. Myšlenku na vybudování státního útvaru obývaného sedmdesáti miliony obyvatel proto nepovažuji za reálný cíl, ale především za jeden z prostředků k realizaci hlavních cílů rakouského ministerského předsedy, tedy zachování celistvosti habsburské monarchie a zároveň její pozice ve střední Evropě, z nichž se odvozovalo i její postavení coby evropské velmoci. Úvahy o říši sedmdesáti milionů v čele s Vídní vnímám především jako snahu nabídnout státům tzv. třetího Německa alternativu k pruským pokusům o maloněmecké řešení německé otázky.